

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Розвиток міжособистісних відносин дітей старшого дошкільного віку з
порушенням мовлення засобами пісочної терапії

Виконала студентка групи СОМ-2(1)

спеціальності 016 Спеціальна освіта

Вознесенська Ірина Юріївна

Керівник: Турубарова А. В.

Рецензент: Дубяга С. М.

Нормоконтроль _____ Ю. В. Клочкова

Запоріжжя

2020 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 108 стор., 14 рис., 8 табл., 63 джерела, 6 додатків.

Об'єкт дослідження: міжособистісні відносини дітей дошкільного з мовленнєвим порушенням.

Мета роботи: виявити особливості розвитку міжособистісних відносин дітей старшого дошкільного віку засобами пісочної терапії.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз, систематизація та узагальнення даних загальної й спеціальної психолого-педагогічної літератури з проблеми; емпіричні: діагностичні (спостереження, бесіда, тестування, анкетування); математичні: кількісна та якісна обробка отриманих даних.

Порушення мовлення негативно впливає на розвиток дитини дошкільного віку та на її налагодження міжособистісних відносин у колективі. Мовленнєве порушення перешкоджає становленню у дітей повноцінних комунікативних зв'язків з оточуючими, ускладнює встановлення контактів з однолітками, а також може призводити до ізоляції в колективі однолітків. У зв'язку з цим потрібна спеціальна робота з корекції та розвитку всіх компонентів мовленнєвої, пізнавальної та комунікативної діяльності з метою оптимальної та ефективної адаптації дітей з вираженими порушеннями мовлення до умов і вимог соціуму.

ДОШКІЛЬНИК, СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК, МІЖОСОБИСТІСНІ ВІДНОСИНИ, ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНЕ НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ, ПОРУШЕННЯ МОВЛЕННЯ, ПІСОЧНА ТЕРАПІЯ.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Для гармонійного розвитку особистості дитини важливу роль відіграє соціалізація, налагодження спілкування з однолітками, яке можливо здійснювати в першу чергу через мовленнєве спілкування. Порухення функцій мовлення негативно впливає на налагодження міжособистісних відносин між однолітками та особистісний стан дитини, змінює та деформує її положення в колективі однолітків.

Багато науковців займалися дослідженням проблеми формування міжособистісних відносин дітей дошкільного віку, а саме Я. Коломінський [33], М. Лісіна [39], Т. Рєпіна [47], А. Рояк, Т. Сенько, О. Смірнова [48], Р. Терещук та ін.

Аналіз досліджень проблеми міжособистісних відносин дітей з мовленнєвими порушеннями свідчить про серйозні труднощі в міжособистісній взаємодії дітей з тяжкими порушеннями мовлення дошкільного віку (І. Кривов'яз, О. Павлова, О. Слинько, Л. Соловійова та ін.).

Слід зазначити, що не всі діти добре почувають себе в середовищі однолітків, не для всіх в дошкільному закладі є сприятливий «емоційний клімат». Тому виникає необхідність обрати оптимальний метод корекції, який зможе ефективно допомогти вирішити не тільки проблему налагодження міжособистісних відносин дітей, а й скорегувати особистісні негативні прояви особистості дитини. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що на сьогодні не повною мірою досліджено розвиток міжособистісних відносин дітей старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення засобами пісочної терапії. Тож ця проблематика належить до недостатньо розроблених в логопедії та логопсихології [12, 29, 30].

Все вищезазначене і обумовило вибір теми магістерської роботи в наступній редакції «Розвиток міжособистісних відносин дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення засобами пісочної терапії».

Об'єкт дослідження: міжособистісні відносини дітей дошкільного віку з мовленнєвим порушенням.

Предмет дослідження: розвиток міжособистісних відносин дітей старшого дошкільного віку із фонетико-фонетичним недорозвиненням мовлення засобами пісочної терапії.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити розвиток міжособистісних відносин дітей старшого дошкільного віку із фонетико-фонетичним недорозвиненням мовлення засобами пісочної терапії.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукову літературу з проблеми дослідження міжособистісних відносин дітей дошкільного віку із мовленнєвим порушенням.

2. Обґрунтувати необхідність використання пісочної терапії в корекційній роботі з формування міжособистісних відносин дітей старшого дошкільного віку.

3. Виявити особливості міжособистісних відносин дітей старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення.

4. Визначити та опробувати систему роботи з розвитку міжособистісних відносин дітей старшого дошкільного віку із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення засобами пісочної терапії.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз, систематизація та узагальнення даних загальної й спеціальної психолого-педагогічної літератури з проблеми; емпіричні: діагностичні (спостереження, бесіда, тестування, анкетування); математичні: кількісна та якісна обробка отриманих даних.

Методологічне підґрунтя дослідження:

- теорія комунікації (О. Бодальов, В. Кан-Калік, Н. Коломінський, І. Кон, О. Леонтєв, Л. Петровська);
- теорія мови й мовлення (Л. Виготський, О. Леонтєв, О. Лурія, Є. Соботович, Т. Ушакова, С. Цейтлін, М. Шеремет);
- положення про комунікативно-особистісний підхід до вивчення розвитку дитини з системними порушеннями мовлення (С. Валявко, Т. Волковська, С. Ігнатєва, І. Марченко, О. Павлова, Т. Сак, М. Шеремет);
- теорія психічного дизонтогенезу (В. Ковальов, В. Лебединський, В. Лубовський, І. Мамайчук) та її провідні положення у логопсихології (В. Калягін, С. Конопляста, О. Корнєв, С. Лауткіна, О. Мастюкова, Т. Сак, В. Тарасун);
- сучасні уявлення про структуру і симптоматику системних порушень мовлення первинного генезу (Р. Левіна, Н. Пахомова, Н. Савінова, В. Тищенко, Л. Трофименко, Г. Чиркіна, М. Шеремет);
- теорії комунікативно-мовленнєвого розвитку в онтогенезі (М. Лісіна, Т. Піроженко, Г. Самохвалова, О. Смірнова).

Теоретичне значення роботи полягає у уточненні змісту поняття міжособистісних взаємин, у розширенні та поглибленні теоретичних знань про особливості міжособистісних відносин дітей дошкільного віку з мовленнєвим порушенням.

Практична значимість полягає в науково-методичному обґрунтуванні і необхідності використання пісочної терапії як засобу корекції міжособистісних відносин старших дошкільників із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. Отримані дані можуть бути використані у роботі вчителів-дефектологів, вчителів-логопедів, спеціальних психологів, вихователів для оптимізації міжособистісних взаємин дітей в умовах дошкільного закладу, а також в процесі навчання і виховання дітей з порушенням мовлення в спеціальних закладах дошкільної освіти.

Апробація результатів дослідження відбулася на:

– Всеукраїнській науково-практичній конференції «Наука очима молоді» 17 травня 2019 року, у місті Запоріжжі. У збірці «Наука очима молоді. Актуальні проблеми спеціальної педагогіки та психології».

Структура та обсяг магістерської роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел (63 найменування). Містить 14 рисунків, 6 додатків, загальний обсяг роботи – 108 сторінок, із них основного тексту 53 сторінки.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного теоретико-експериментального дослідження з проблеми міжособистісних відносин дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення були сформульовані наступні висновки:

1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблем дослідження міжособистісних відносин дітей дошкільного віку із мовленнєвим порушенням показав, що у період дошкільного дитинства найбільш яскраво формуються міжособистісні відносини дітей, вони вчаться спілкуватись один з одним, домовлятися, взаємодіють у сюжетно-рольових іграх. Що ж стосується дітей дошкільного віку із порушенням мовлення, то складання їх міжособистісних стосунків відбуваються складніше, вони більш емоційно скуті або навпаки емоційно не врівноважені, що заважає налагодженню стосунків із однолітками. Під впливом виховання поступово відбувається перехід від імпульсивної, ситуативної поведінки до поведінки, опосередкованої правилами і нормами. Діти активно звертаються до правил при врегулюванні своїх взаємовідносин з однолітками. У цей період формуються соціальні уявлення морального плану. Одноліток стає цікавий як партнер по іграх і практичній діяльності. Розвивається система міжособистісних відносин, взаємних симпатій і прихильностей.

Аналіз науково-методичної, психолого-педагогічної, логопедичної літератури показав, що найпоширенішим мовленнєвим порушенням у дітей дошкільного віку є фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення (Н. Жукова, Г. Каше, А. Нікашина, Є. Соботович, В. Тищенко, Т. Туманова, Т. Філічева, Г. Чіркїна, М. Шеремет та ін.). вивчаючи особливості розвитку психічних функцій у дітей дошкільного віку із ФФНМ, такі вчені як: Л. Белякова, А. Воронова, Ю. Гаркуша, О. Усанова зазначають, що увага, пам'ять, мислення, поведінкові прояви відрізняються за показниками від дітей які не мають мовленнєвих порушень. Отже враховуючи висновки вчених,

можна сказати, що дане питання потребує подальшого розгляду та розробки, щодо корекційних заходів направлених на профілактику та розвиток вищих психічних функцій у дітей старшого дошкільного віку із ФФНМ.

2. Використання пісочної терапії в роботі з дітьми є прекрасним посередником для встановлення контакту з дитиною. І якщо дитина погано говорить і не може розповісти дорослому про свої переживання, то в таких іграх з піском все стає можливо. Програючи хвилюючу ситуацію за допомогою маленьких фігурок, створюючи картину з піску, дитина розкривається, і дорослі отримують можливість побачити внутрішній світ дитини.

Пісочна терапія допомагає налагодити міжособистісні відносини дітей через корекцію особистісної сфери та розвивати нові навички спілкування, а саме:

- стабілізувати емоційний стан дитини;
- формувати позитивне ставлення до свого «Я»;
- формувати позитивне ставлення до однолітків;
- розвивати навички соціальної поведінки;
- удосконалювати вміння та навички практичного спілкування, використовуючи вербальні та невербальні засоби;
- сприяти прояву емпатії;
- викликати емоційно позитивний стан, задоволення від ігор і спільної діяльності з іншими дітьми.

Оскільки важливим компонентом формування конструктивних міжособистісних стосунків для дітей є спільні дії, тобто виконання таких елементів, які спрямовані на вирішення досить простих поточних завдань. Для доцільного розподілу спільних дій необхідно володіння мовленнєвим діалогом з однолітками, вміння доброзичливо домовлятися про спільне вирішення запропонованої задачі. Загальний результат спільних дій завершує структуру співробітництва. Формування міжособистісних стосунків між дошкільниками з порушенням мовлення відбуваються складніше, вони

емоційно більш скуті, або навпаки емоційно не врівноважені, що заважає налагодженню стосунків із однолітками.

Тож враховуючи вищезазначені показники, які допомагає покращити та скорегувати робота з застосуванням пісочної терапії, ми можемо говорити про доцільність використання та застосування даного методу, оскільки ми вважаємо, що саме завдяки йому зможемо розвинути та сформувати необхідні навички для налагодження міжособистісних відносин дітей старшого дошкільного віку.

3. Аналіз результатів дослідження особливостей міжособистісних відносин дошкільників із мовленнєвим порушенням виявило ряд їх особливостей, які характеризуються:

- зниженою потребою в мовленнєвому спілкуванні;
- невмінні орієнтуватися в ситуації спілкування, усвідомлювати своє комунікативне завдання;
- невмінні планувати зміст повідомлення, оформляти свої думки відповідно до норм і правил рідної мови через недостатність активного словникового запасу, недорозвинення лексико-граматичної будови мовлення;
- здійснювати самоконтроль за мовленням.

Аналіз отриманих даних дозволяє стверджувати, що порушення мовлення перешкоджає становленню у дітей повноцінних комунікативних зв'язків з оточуючими, ускладнює встановлення контактів з однолітками, а також може призводити до ізоляції в колективі однолітків. У зв'язку з цим потрібна спеціальна робота з корекції та розвитку всіх компонентів мовленнєвої, пізнавальної та комунікативної діяльності з метою оптимальної та ефективної адаптації дітей з вираженими порушеннями мовлення до умов і вимог соціуму.

Перспективою подальших наукових розвідок є створення сприятливих психолого-педагогічних умов та корекційно-педагогічного впливу для формування ефективної міжособистісної взаємодії дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення. Використання системи

розвиваючих і психокорекційних ігор відповідно віку: дидактичні, рольові, розвиваючі, сюжетно-рольові, ігри із правилами, рухливі ігри, ігри-драматизації, пісочна терапія.

4. Після проведення формального експерименту, було проведено контрольне вивчення, у завдання якого входило проаналізувати динаміку формування міжособистісних відносин дітей старшого дошкільного віку в експериментальній і контрольній групах дітей з порушеннями мовлення і з'ясувати ефективність розробленої корекційної програми.

За результатами контрольного експерименту, який був проведений в експериментальній та контрольній групах, можна визначити, що завдяки використанню в експериментальній групі методів пісочної терапії вдалося значно підвищити рівень та якість сформованості показників міжособистісних відносин, які впливають на рівень сформованості комунікативних навичок.

Отже, контрольний етап показав виявлення рівня розвитку спілкування з однолітками наприкінці дослідження за основними параметрами спілкування дали позитивні результати. Можна вважати проведену роботу вдалою, оскільки підвищились основні показники міжособистісних відносин дітей, які впливають на формування та якість вибудовування взаємовідносин з однолітками, а саме:

- у дітей покращились прояви ініціативи до спілкування;
- в деяких дітей знизилась чутливість реакцій на нестандартні для них ситуації у взаєминах з іншими;
- покращився стан активного мовлення, тобто діти почали проявляти під час взаємодії мовленнєве спілкування, хоча раніше соромилися та намагалися уникати мовного спілкування;
- діти почали намагатися уникати конфліктних ситуацій, та передумов до конфліктів, оскільки продуктивне спілкування для них стало в пріоритеті;

– покращився показник експресивно мімічного спілкування, що говорить нам про вдалі змоги та прояви дітей емоцій засобами міміки та пантоміміки під час спілкування;

– діти навчилися ділитися іграшками та приймати участь у спільних іграх з іншими дітьми, в яких метою гри є сюжет з маніпулюванням іграшками, це говорить про зростання зацікавленості в дітей, прояву розкутості та зменшенню емоційної напруги;

– важливим проявом є здатність дошкільнят бачити та чути бажання інших дітей та взаємно реагувати на їх прохання та дії.

Про покращення перелічених вище показників свідчить низький відсоток дітей з переважаючим низьким рівнем емоційного фону, тобто більшість дітей з високими показниками позитивного та збалансованого емоційного фону, що і стає підґрунтям для вдалої взаємодії з іншими дітьми та налагодженню міжособистісних відносин.

Перспективою для подальшої роботи є розробка рекомендацій для педагогів та батьків дітей, щодо сприяння розвитку необхідних якостей які впливають на взаємодію дітей не тільки з однолітками, але й з дорослими, виховання необхідних соціальних навичок для нормального соціально-емоційного розвитку дитини.